

Araştırma Makalesi

Kânûn-ı Esâsî'yi Macar Basınından Okumak

Ferdi Çiftçioğlu*

(ORCID: 0000-0002-3233-9012)

Makale Gönderim Tarihi

06.06.2024

Makale Kabul Tarihi

23.09.2024

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Çiftçioğlu, F., "Kânûn-ı Esâsî'yi Macar Basınından Okumak", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/2 (Eylül 2024): 1096-1128.

APA: Çiftçioğlu, F. (2024). Kânûn-ı Esâsî'yi Macar Basınından Okumak. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (2), 1096-1128.

*"Beyler! Biz anayasal bir devletiz!"¹
Saffet Mehmed Esad Paşa*

Öz

Kânûn-ı Esâsî, Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olarak Midhat Paşa'nın Sadrazamlığı sırasında hazırlanmış ve 23 Aralık 1876'da ilan edilmiştir. Anayasanın ilanı sırasında başta İstanbul olmak üzere ülkenin pek çok yerinde kutlamalar yapılmıştır. Müslüman ve gayrimüslim halk birlikte kutlamalara katılmış ve Padişaha övgüler dizilmiştir. Kânûn-ı Esâsî'nin ilan edildiği gün, sadrazamlık makamından tüm vilayet ve kazalara telgraf çekilerek yeni

* Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, ferdiciftcioglu09@gmail.com.

Assist. Prof. Dr., Manisa Celal Bayar University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Turkey.

¹ Bu ifade Tersane Konferansında Saffet Paşanın yaptığı konuşmanın Macar basınındaki yansımalarının tercümesidir. Mikor 101 ágyudörgés tudata a török fővárossal az alkotmány létrejöttét, Szavjet pasa külügyére megjegyzést téve a konferencián: "Uraim! Mi alkotmányosak vagyunk!" *Politikai Ujdonságok*, 1877 (23. évfolyam, 1-52. szám)1877-01-03 / 1. Szám, oldal:7.

düzenlemeler hakkında bilgi verilmiş ve halkın memnuniyetini dile getirmesi istenmiştir. Ayrıca Müslüman ve Hıristiyanların birlikte yaşadığı yerlerden gelen yazılarda her iki kesimin onayının olmasına özen gösterilmiştir. Kânûn-ı Esâsî'nin hazırlanması ve I. Meşrutiyet'in ilan edilmesi, Osmanlı bürokratlarının mutlak monarşiden parlamentolu bir sisteme geçişini simgeleyen büyük bir başarı olarak kabul edilmiştir. Bu başarı, III. Selim ve II. Mahmud'la başlayan ve Tanzimat ile devam eden çağdaşlaşma hareketinin zirvesi olarak değerlendirilmiştir. Anayasanın ilanı ile ilgili törenler ve detaylar dönemin gazetelerinde geniş yer bulmuş, sadece Osmanlı ulusal basınında değil dönemin güçlü devletlerinin gündeminde de yerini almıştır. Bu devletlerin başında Avusturya Macaristan İmparatorluğu gelmekteydi. Macar basını Osmanlı Anayasası hakkındaki gelişmeleri yakından takip etmiş, basın organlarının edindiği bilgiler ülke geneline yayılmıştır. Bu çalışma, Osmanlı Anayasasının muhtevasını ve anayasaya karşı büyük güçlerin gösterdiği tepkileri dönemin Macar gazeteleri aracılığıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kânûn-ı Esâsî, Macar Basını, II. Abdülhamid, Midhat Paşa.

Reading Kânûn-ı Esâsî from the Hungarian Press

Abstract

The Kânûn-ı Esâsî, the first constitution of the Ottoman State, was prepared during Grand Vizier Midhat Pasha's tenure and proclaimed on December 23, 1876. During the proclamation of the constitution, celebrations were held in many parts of the country, especially in Istanbul. Celebrations extended throughout the country, with both Muslim and non-Muslim populations participating. A telegram from the Grand Vizier's office informed all provinces and districts of the new regulations and requested public expressions of satisfaction. Letters from mixed Muslim and Christian areas ensured approval from both communities. The Kânûn-ı Esâsî and the Proclamation of the First Constitutional Era were significant achievements, symbolizing the transition from an absolute monarchy to a parliamentary system. The ceremonies and details surrounding the proclamation of the constitution were extensively reported in the newspapers of the period, featuring prominently not only in the Ottoman national press but also in the agendas of the major powers of the time. Among these states, Austro-Hungarian Empire was included. The Hungarian press closely followed developments regarding the Ottoman Constitution and disseminated information throughout the country. This study aims to explore the content of the Ottoman Constitution and the reactions of major powers through the lens of Hungarian newspapers.

Keywords: Kânûn-ı Esâsî, Hungarian Press, II. Abdulhamit, Midhat Pasha.

Giriş

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin Batı'yı yakından takip ettiği ve Batıyla etkileşimde bulunduğu bir dönem olmuştur. Bu süreç yalnızca askeri alanla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sivil bürokrasinin de Batı'ya açılmaya başladığı bir dönemi kapsamaktadır. Hatta Osmanlı bürokrasisi Batı ölkelerine benzer şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Tanzimat ile başlayan bu modernleşme süreci, Osmanlı Devleti'nin idari yapısında köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişiklikler, birtakım kazanımlara kapı aralamıştır. Gülhane Hatt-ı Hümayunu ve Islahat Fermanı'nın üzerinde durduğu konuların daha sonra Kânûn-ı Esâsî'nin ilanında da görülmesi buna en iyi örneği teşkil etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde anayasal süreç, öğrenci olaylarının halk desteğini kazanmasıyla başlamıştır. Özellikle halkın bu desteği, devlet kademelerinde çeşitli yenilikler ve değişiklikleri zorunlu hale getirmiştir. Sultan Abdülaziz tahtan indirilmiş yerine V. Murad tahta geçirilmiştir. Üç ay gibi kısa bir zaman diliminin ardından bu kez V. Murad'ın yerine II. Abdülhamid tahta çıkarılmıştır. Onun tahta çıkarılmasında meşrutiyet yanlısı devlet adamlarının, onu kendi düşüncelerine yakın görmeleri ve bu doğrultuda Kânûn-ı Esâsî'yi destekler tavır sergilemesi etkili olmuştur. Zaten Mithad Paşa da daha V. Murad döneminde Kânûn-ı Esâsî'nin hazırlıklarına çoktan başlamıştı. Sadece yasanın metin haline gelmesinde iç ve dış etkenlerin iyice belirlenmesi gerekmektedir². Bu noktada Avrupalı devletlerin yasanın ilanına yönelik yaklaşımı, sürecin

² XIX. asır Osmanlı tarihi için bir reform veya çağdaşlaşma yüzyıldır. Bazı metinler bu reform sürecinin yapı taşlarından. Bunların başında Kânûn-ı Esâsî, kendinden önce gelen Tanzimat ve Islahat fermanları ile bu dönemlerde yapılan reformların bir devamıdır. Tanzimat Fermanı ve bu dönemde yapılan yenilikler hakkında bkz. Ali Akıldız, Tanzimat, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA), cilt:40, s.1-10; Ali Akıldız, Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform: 1836-1856, Timaş Yayınları, 2018; Reşat Kaynar, Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat, Türk tarih Kurumu Yayınları (TTK), Ankara, 1985; Edouard-Philippe Engelhardt, Türkiye ve Tanzimat, çev. Ali Reşad, Ötügen Neşriyat, 2017; Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, çev. Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi Yayınları, s.213-307; Islahat Fermanı ve bu dönemdeki yenilikler hakkında bkz. Ufuk Gürsoy, Islahat Fermanı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA), cilt:19, s.185-190; Roderic H. Davison, Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform, 1856-1876, çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005.

Kânûn-ı Esâsî, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA), cilt:24, s.328-330.

zorlu veya olağan olmasına dair ipuçları verecekti. Keza her devletin Osmanlı anayasasına tepkisinin aynı olması beklenemezdi. Bu doğrultuda bazı devletler gelişmeleri yakından takip etmiş ve ulusal gündemine taşımıştır.

Kânûn-ı Esâsî'nin ilanı sürecinde Osmanlı Devleti, Macaristan ile sıkı bir temas içerisindeydi. Bu etkileşim Osmanlıdaki gelişmelerin Macar halkına basın yayın aracılığıyla ulaştırılması sonucunu doğurmuştur. Aynı zamanda Macarların bu temasları dönemin yayılcı politikasını devreye sokan Rusya'ya karşı ortak hareket etme düşüncesinin bir gereğidir. Keza Slav ve Germen tehlikesi Macar Turancılarının önemli bir argümanı olmuş, bu düşünce Avrupa'da akrabasız Macarlığın yerine akraba milletlerle etkileşime geçme fikrini iyice pekiştirmiştir. Dahası bu ideolojiyle Macaristan'ın Avrasya'da bir merkez olma ihtimali doğmuştur. Buradan hareketle Macaristan'da akraba milletler arasında politik, ekonomik ve kültürel iş birliği eğilimi kendini göstermiştir. Nihayetinde Macar Turancılığı kurtarıcı bir ideoloji olarak ortaya çıkmıştır³. Daha sonra Turan hareketi Macaristan sınırlarını aşarak tüm Türklerin yaşadıkları coğrafyaya hitap eden bir ideolojiye dönüştü. Bu durum Rus coğrafyasında çok fazla Türkün yaşaması yönüyle Rusya'ya karşı bir tehdit olarak görüldü. Esasen bu oluşuma giden süreçte bakıldığında Midhat Paşa'nın sadrazamlığa atanması, onun reformist ve Batı yanlısı politikaları nedeniyle, Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı daha kararlı bir tutum sergileyeceğini göstermekteydi. Macarlar da yayılcı Rusya'nın gelecekleri açısından tehlike oluşturduğunu öngörmüş ve Osmanlı'nın Rusya'ya karşı hamlelerini dikkatle takip etmiştir. Bu takip süreci Osmanlı anayasasının ilanı sırasında zirveye çıkmıştır. Çünkü Macarlar Osmanlı'nın azınlıklara karşı nasıl bir tavır sergileyeceği merakı içerisinde düşmüşlerdir. Bu durum ise Macarların Osmanlı'daki anayasal süreci gün be gün izlemelerine neden olmuş ve bu durumu basın aracılığıyla vatandaşlarına aktarmalarına yol açmıştır. Bu bilgi aktarımı sırasında Macar basını Osmanlı anayasasının içeriğini elçilikler aracılığıyla öğrenmiş, eleştirilerini dile getirmekten geri durmamıştır. Anayasanın ilan edildiği esnada bu coşkuyu adeta yaşarmışçasına betimlemeler de yapmıştır. Kânûn-ı Esâsî'nin, Osmanlı

³ Bülent Bayram, Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz, *Macar Turan Cemiyeti ve Turan Dergisi (İnceleme-Bibliyografya)*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2019, s.7.

İmparatorluğu'nun diğer Avrupa devletleri arasında yer alabilme potansiyeline ve barış dönemlerinde devletlerin belirlediği kültürel hedeflere ulaşmaya katkı sağlayabileceği inancını basın-yayın aracılığıyla dile getirmişlerdir. Ancak Rusya ile yaşanan (Osmanlı-Rus Savaşı öncesi) kriz döneminde, anayasa ilanının Osmanlı'yı kuzeyden gelen olası tehlikelerden koruyacak derecede etkili olup olamayacağı, tüm milletin, siyasi açıdan tek bir beden ve ruh olarak, ilan edilen anayasanın prensiplerini ne ölçüde anlayabileceği ve onun için ne kadar heyecanlanabileceği konusunda şüpheleri bulunmaktadır. Burada Macar halkı her türlü heyecana rağmen, Midhat Paşa'nın kararlı karakterine, keskin görüşüne ve Rusya'ya karşı olan düşmanlığına güvenmektedir. Yine Macaristan'da dolaşan haberlere göre, İngiltere'nin niyetini ve planlarını Rus müdahalesi değiştirmiş olabilir. Fakat bir gerçek var ki İngiltere kendi çıkarları açısından Osmanlı'nın Rusya'ya kurban verilmesine izin veremez. Dolasıyla Macarlar arasında Salisbury'nin⁴ iddia edilen tehditleri, İngiltere'nin Osmanlı ile diplomatik ilişkilerini sonlandırma niyetinde olduğu kamuoyunda dolaşmaktadır. Fakat Salisbury'nin İngiliz hükümetinin direktiflerine uymadığı haberleri Türk kamuoyu tarafından inandırıcı bulunmamıştır⁵.

Macar Basınında Kânûn-ı Esâsî'nin İlanı

Kânûn-ı Esâsî'nin ilanı Osmanlı Devleti'nde uyandırdığı heyecan kadar kendisiyle temasta bulunan devletlerin de dikkatini çekmiştir. En temelde çok uluslu devletlerin azınlıkları kendilerine tanınacak ayrıcalıklar noktasında beklentiler içerisinde bulunmuşlardır. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin devletlerarası ilişkilerindeki tavrını göstermesi açısından da bu sürecin göz önünde bulundurulması zaruriyeti doğmuştur. Macaristan devlet yönetimi Osmanlı anayasasının ilanını telgraflar aracılığıyla yakından takip etmiş, halkını bilgilendirmek amacıyla ulusal basında bu konuya sıkça yer vermiştir. Anayasanın mimarı Midhat Paşanın konuşması pek çok Macar gazetesinde yerini almıştır. Anayasanın okunmasından sonra Paşa şunları söylemiştir:

⁴ Büyük devletlerin Balkan krizini görüşmek üzere topladıkları İstanbul Konferansı'na İngiltere'ye temsilen Lord Salisbury katılmıştır. Bkz: Midhat Aydın, İstanbul Konferansı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA), 2. Baskı, Cilt: Ek-1, s.671.

⁵ Egyetértés, 1876. december (10. évfolyam, 287-310. szám)1876-12-29 / 309. Szám, oldal:2.

Saygıdeğer efendimiz, Abdülhamid Han, bu anayasa ile tüm vatandaşlarına ilerlemenin ve ahlaki değerlerin yolu olarak yeni haklar vermeyi amaçlıyor. Bu durum Avrupa halklarını da etkiledi çünkü yasa özgür devlet kurumlarının bir örneğini sundu ve insanları haklarını tanımaya yönlendirdi, cehaletin karanlığından aydınlığın yoluna çıkardı. Bu anayasa, şanlı hükümdarımızın uygun gördüğü büyük bir eserdir ve padişahımız onun yüce bir reformcusudur. Osmanlı vatandaşları için kalıcı refahın yeni bir dönemi başlamaktadır. Aynı hükümdarın egemenliği altında yaşayan ve bugün özgürlüğün gerçek haklarını büyük bir uzlaşma ve iyi ilişkilerle kabul eden bireyler, bu yüce gönüllü hükümdarın tebaası arasında yer aldıkları için kendilerini şanslı hissedebilirler. Bu durum, böyle bir hükümdara sahip olmanın bir sonucudur⁶.

Midhat Paşa'nın konuşmasını sayfalarına taşıyan *A Hon* Gazetesi, Meşrutiyetin ilanı sonrası yapılan kutlamaları da okuyucuları ile paylaşmıştır. Anayasanın ilanından sonra gecenin adeta aydınlandığını ve tüm kamu binalarının bayraklarla donatıldığını satırlarında yer vermiştir. Ayrıca ilk anayasa ilan eden Sultan'ı selamlamak için Galata'dan Dolmabahçe'ye doğru büyük bir meşaleli yürüyüş başladığını da adeta görüyormuşçasına anlatmıştır. Devamında kalabalığın alkışlarla Cemil Köşkü pencerelerinin altına geldiği bilgisini okurlarına vermiştir. Burada Abdülhamid'in birkaç kez halka görüldüğünü ve ardından Said Paşa'yı kalabalığa teşekkürlerini iletmekle görevlendirdiğini anlatılarına eklemiştir. Gazete, Said Paşa'nın konuşmasına da vermiştir: *"Sultan, vatandaşların uzlaşmasıyla, ülkenin eski gücünü ve ününü geri kazanacağına tamamen inanmaktadır"*. Daha sonra gazete grubun Midhat Paşa'nın konutuna doğru yöneldiğini şehbenderlikler aracılığıyla öğrenip okurlarıyla paylaşmıştır. O sırada savaştan yeni dönen bir heyetin sadrazama gittiğini ve sözcüleri Hoca Şakir Efendinin, anayasayı yaparı şu şekilde selamladığını yazmıştır:

"Yüce Efendi! Biz, sadece beş yüz kişi olan cesur insanların çocukları Rumeli'yi fethettik. Memleketimizden bir arazi parçasını düşmana bırakmaktansa son adama kadar mücadele ederiz. Düşmanımızın şartlarını kabul etmiyoruz. Biz savaşçıların çocuklarıyız, savaşı istiyoruz ve mücadeleden ve savaşlardan çekinmiyoruz"⁷.

⁶ *A Hon*, 1876. december (14. évfolyam, 289-317. szám)1876-12-31 / 317. Szám, oldal:2.

⁷ Aynı yer.

Anayasasının ilanını gündemine taşıyan bir İngiliz gazetesinin konuyla ilgili raporunu Macar *Egyetértés* Gazetesi okurlarına aktarmıştır. Bu rapor yeni ilan edilen Osmanlı Anayasası'nın İngilizlerde oluşturduğu etkiyi ortaya koymasından birtakım fikirler vermektedir.

“Dün İslam başkentinde daha önce hiç görülmemiş bir sahne vardı. Manzara, Doğu'nun sadeliğiyle ve büyüklüğüyle uyumluymdu. Türk halkının otoriter rejimden demokratik bir düzene geçmesi gerektiği saat geldiğinde, sokaklar Dışışleri Bakanlığı ve saray arasında insanlarla dolup taştı. En çeşitli kıyafetler buradaydı ve dünyanın her milletinden insan vardı. Çerkesler uzun cübbelerde, peçeli Müslüman kadınlar, fesli Türkler ve türbanlı Araplar, Yunan, Ermeni, Frank vb. halk; çatıları, pencereleri, sokakları doldurdu. 1863'teki yangın felaketinin kalıntıları insanlar tarafından kapatıldı. Binaların büyük kapı ve pencerelerinin hepsi sokaklara açılıyordu. Hava güzeldi ve manzara muhteşemdi. Birlikler girdi ve sıralandı. Orkestra Türk milli marşını çalmaya başladı. Sonunda saat 1'e geldiğinde, Sultan'ın kâtibinin varışını belirten boru ve trompet sesi duyuldu, bir at üzerinde, etrafında geniş bir refakatle kâtip geri geldi. Altın iplik ve değerli taşlarla süslenmiş kırmızı ipek bir kılıfa sarılmış olan imparatorluk fermanını getirdi. Sadrazam fermanı aldı, öptü, alnına götürdü ve diğer devlet adamlarına sundu. Hepsini aynı şekilde fermanı alınlarına götürdüler. Sonra Midhat Paşa yüksek sesle anayasayı okudu. Etrafında gösterişli kıyafetleriyle üst düzey memurlar vardı. Orada beyaz cübbesi altınla işlenmiş şeyhülislam, yanında Yahudi rahip ve tuhaf resimli kıyafetiyle Ermeni başrahibi hazır bulundu. Tüm bürokratları sıralamak mümkün değil ancak locadakiler çoğunlukla Mecidi Nişanı'nın kırmızı şeridini veya Osmanlı Nişanı'nın yeşil şeridini takıyorlardı. Kısa bir ara verildi, ardından imam geldi ve yüksek sesle dua etti. Dua sırasında orada bulunan Türklerin hepsini onu takip etti. Derin bir "Âmin" sesi çıktığında, müzik resmi bir melodi çalmaya başladı. Ardından Sultan Hamid için de bir dua geldi ve bu coşkuyla karşılandı. Toplar patladı ve şehir anayasasının ilan edildiği bildirildi. Gece çökerken şehir aydınlatıldı ve Sultan'ın sarayına doğru uzun bir meşale yürüyüşü başladı. Halk sevinçliydi. Her yerde müzik, havai fişekler, parlak dekorasyonlar vardı. Bu İstanbul'un eşsiz gece manzarasına benzemişti. Kutlamaları sadece bir olay bozdu: hafif bir

yağmur yağmaya başladı ve insanların sokakları terk etmesine sebep oldu⁸.

Kânûn-ı Esâsî'nin ilanı her millette aynı etkiyi yaratmamıştı. Anayasanın pek çok olumlu yönüne olan inancın yanında, uygulanması noktasında gerekliliklerin yerine getirilemeyeceğini de düşünenler vardı. Hatta *Egyetértés* Gazetesi, anayasanın ilanı ile ilgili dünyanın bir ucundan diğerine kadar etkili olacağı ancak kasıtlı olarak kötü niyetli haberlerin de yayılacağını öngörmüştür. Ayrıca bu haberlerin, Türk halkının anayasaya başa çıkacak kadar olgun olmadığını insanlara inandırmaya çalıştığını dikkat çekmiştir. Gazetenin iddiasına göre Kuran'a atıfta bulunarak her türlü reformun imkansızlığı dahi ileri sürülmüştür. Zamanla Türk fanatizminin uykusundan uyanıp böylece iç karışıklıkların kaçınılmaz hale geleceğine dair emin konuşmalar yapıldığı bilgisine yer verilmiştir. Ayrıca, bir anayasanın Türk halkı üzerinde büyük etkisi olacağını reddettiklerini gazete yine satırlarına eklemiştir. Sanki yasanın Türk halkına vermiş olduğu mutlulukla yasanın onayının alındığını dahi inkâr ettikleri derecesine varan bir kabullenememeyi gazete detaylıca anlatmıştır. Tüm bunların dünya kamuoyunu aldatmak için Rus atölyelerinde üretilen yalanlar olduğunu da kendinden emin bir şekilde sayfasına taşımıştır. Gazetenin gerekçesi de gayet açıktır. Çünkü anayasa ilan edilmiş ve halk Osmanlı'nın devlet ve toplumsal yaşamının katı ve karanlık düzenini özgürlüğün ışıklarıyla karşıladığını okurlarına iletmiştir. Medeni haklar ve siyasi özgürlükler kaba despotizmin zincirlerinin kırıldığı hususu gazete haberinin ilettikleri arasındaydı. Gazete haberine göre acı çeken ama dayanıklı olan halk artık bir faktör haline gelmişti. İşte ona göre halk yasanın ilanını kutladı ve belirli haklarla onları ortak değerlerde birleştiren yasayı coşkuyla karşılamıştır⁹. Peki Osmanlı Anayasası Macarları nasıl etkilemişti? Habere göre; aynı Macarlarda olduğu gibi Türk halkının da önemli dönüm noktaları olmuştur. Net ifadeler kullanmaktan çekinmeyen gazete Macaristan'ın 1848 olaylarına dair hala o ateşli coşkuyla ve

⁸ *Egyetértés*, 1876. december (10. évfolyam, 287-310. szám)1876-12-29 / 309. Szám, oldal:1; *Képes Néplap és Politikai Híradó*, 1876. július-december (4. évfolyam, 27-53. szám)1876-12-31 / 53. Szám, oldal: 421-422.

⁹ *Egyetértés*, 1876. december (10. évfolyam, 287-310. szám)1876-12-29 / 309. Szám, oldal:1.

tutkulu sevinci hissettiğini, milyonlarca insanı köylü bağımlılığından kurtararak anayasa hakkına eriştirdiğini kesin bir dille savunmuştur. Macaristan'ın, ulus için anayasanın ilan edildiği günü coşkuyla karşılamak için ne yapacağını bildiğini de hatırlatmıştır. Dolayısıyla Macarların, Osmanlı halklarının böyle bir gerçeğe duyarsız kalacaklarına asla inanmadıklarını satırlarında yer vermiştir. Gerekeçlerini ise bir örnekle açıklayarak, o zaman kuşun özgürlük içgüdülerinden şüphe etmeleri gerekeceğine ve onun üzgün bir şekilde yuvasını terk edeceğine inanacaklarını ifade etmiştir. Neticede gerçekten de hayal kırıklığına uğramadıklarını çünkü şüphe etmediklerini kendinden emin şekilde vurgulamıştır. Haber metnin sonlandırmak üzere olan gazete, telgrafların halkın dini farklılıklar gözetmeksizin anayasanın ilanını coşkuyla karşıladığını da yazmıştır. Müslümanların, Hristiyanlarla, Yahudi Türklerle ve devlet memurlarıyla kucaklaştıkları betimlemesinin ardından ifadelerini toplamıştır. Özgürlüğün her zaman ve her yerde eşit büyüsunün olduğuna; çünkü akla ve kalbe, bütün insana ve tüm vatandaşa hitap ettiğini söyleyerek metni noktalamıřtır¹⁰.

Osmanlıların ilan ettiği anayasanın başarıya ulaşacağına şüphesiz inanan Macarlar, bu sürece dair gelişmelerin ülke gündeminde yer almasına neden olmuştur. Macaristan'da yayın hayatını sürdüren *Képes Néplap és Politikai Híradó* Gazetesi "Türk Anayasanının İlanı ve Kutlamalar" başlıklı yazısında, anayasanın içeriği hakkında bilgilendirmelerde bulunmuştur. Gazete, Dışışleri Bakanı Saffet Paşanın padişahın halkına verdiği yeni anayasanın ilan edildiğini okurlarıyla paylaşmıştır. Devamında yeni anayasanın yüksek mahkemede büyük bir törenle ilan edildiğini satırlarında yer vermiştir. Yasanın ilanına bakanların, memurların, dini liderlerin ve coşkulu halkın katıldığı bilgisi yine gazetenin dikkat çektiği konular arasındaki yerini almıştır. Neticede gazete, bu büyük olayın (Anayasanın ilanı) ülkeyi yeniden yapılandırmak ve Osmanlı'nın tüm halklarına en iyi sonuçları sağlamak amacıyla gerçekteşirildiği düşünceyi satırlarına son vermiřtir¹¹.

Geniş yetkileri bulunan ve toplumun her kesimine hitap eden Türk Anayasası ilan edildiğinde, şeyhüliislam dışında, İstanbul'da yaşayan tüm

¹⁰ *Egyetértés*, a.g.m., oldal:1.

¹¹ *Egyetértés*, 1876. december (10. évfolyam, 287-310. szám)1876-12-28 / 308. Szám, oldal:1.

patrikler ve yerel Yahudi cemaatinin hahamı ayrı bir davetle hazır bulundu. İstanbul'daki tüm dinler, anayasa ilanı vesilesiyle Sultan'a saygılarını ifade etmek için tebrik mektupları gönderme kararı aldılar. Sadrazam, raporlara göre yakın gelecekte birkaç eyalete Hristiyan vali atamayı planlamıştır¹². Macar *Ellenör* Gazetesi, bu ayrıcalıkların sadece Hristiyanlara değil Osmanlı bünyesindeki diğer azınlıklara da aynı ölçüde verilmesinin kararlaştırıldığı yazmıştır. Gazete anayasanın ilanı sırasında toplanan yirmi bin kişilik kalabalıkta Ermenilerin dini liderlerinin de bulunduğunu bildirmiştir. Bunların Gregoryen Ermenileri Patriği Narses, Katolik Ermenileri Patriği Hassun, Doğu Katolik Ermenileri Patriği Kupéban olduğu detayı da verilmiştir. Törende çeşitli din ileri gelenlerinin aynı anda bir arada bulunmasının Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan bu yana ilk kez gerçekleştirilen bir organizasyon olduğu da vurgulanmıştır. Bunda şüphesiz ilan edilen anayasanın etkisi büyüklüğüne dikkat çekilerek habere son verilmiştir¹³.

Anayasanın ilanı ile ilgili Macar *Politikai Ujdonságok* gazetesi ise, Osmanlı dışişleri bakanın ülkenin her bir köşesine, Osmanlı elçiliklerine telgraflar gönderdiği bilgisini okuruyla paylaşmıştır. Devamında 23 Aralık'ta Sultan'ın halkını davet ettiği anayasanın görkemli bir şekilde bakanlar, memurlar, dini yetkililer ve çok sayıda coşkulu vatandaşın huzurunda büyük bir ciddiyetle ilan edildiğini satırlarına eklemiştir. Son olarak bu anayasanın temel hükümlerine yer verildiği ve anayasada devletin kurumlarına teokratik bir karakter veren hiçbir maddeye yer verilmediği belirtilerek haber noktalanmıştır¹⁴.

Kânûn-ı Esâsî Osmanlı Devleti'nde değişimin tetikleyicisi olmuştur. Sultanla iletişimde olanların bu yeni ruhu fark etmemeleri mümkün değildir. Bu yasayla, yenilenmeye çağrılan bir halka liberal ama güçlü bir ses seslenmektedir:

Güvenilir liderim, Midhat Paşa! Son zamanlarda tanık olduğumuz imparatorluğumuzun gücünün zayıflaması, kısmen yabancı baskılardan, kısmen ve daha da önemlisi iç hükümetin yolunu kaybetmesinden ve bunun sonucunda tebaanın hükümete olan

¹² *Ellenör*, 1876. december (8. évfolyam, 332-360. szám)1876-12-28 / 357. Szám, oldal:2.

¹³ *Politikai Ujdonságok*, 1877 (23. évfolyam, 1-52. szám)1877-01-03 / 1. Szám, oldal:7.

¹⁴ *Magyar Polgár*, 1876. július-december (10. évfolyam, 147-299. szám) 1876-12-29 / 297. Szám, oldal:1.

güveninin sarsılmasından kaynaklanmaktadır. Abdülmecid Han kutsal yasanın hükmüne kıyasla tebaasının can, mal ve namusunun korunmasını ilan eden bir hatt yayınlayarak reformlara başladı. Ben, bu yüce günde, bu reformları onaylayıp ilan ettiğimde, onu imparatorluğun yenileyicisi olarak hatırlayacağım. O zamanın koşulları günümüzün ilerlemesine ve olgunluğuna benzer olsaydı, babamın kendisinin mevcut anayasayı yürürlüğe koyacağından hiç şüphem yok. İmparatorluğumdaki insanların refah ve mutluluğunu amaçlayan bu temel yasayı çıkarmak bana nasip olduğu için Yüce Tanrı'ya şükrediyorum. İmparatorluğumuzun iç ilişkileri geliştikçe ve dış güçlerle olan ilişkileri değiştikçe, mevcut hükümet işlevini yerine getiremedi. Halkımın çeşitli sınıflarının entelektüel gelişimini ve devletimin doğal kaynaklarının sömürülmesini engelleyen tüm engelleri kaldırmaya kararlıyız. Bu amaçlara ulaşmak için, hükümetin yararlı ve düzenli ilkeleri izlemesi, yani hükümetin meşru haklarının korunması, tek bir kişinin veya oligarşinin keyfi gücünden kaynaklanan yasadışı eylemlerin, hataların ve suistimallerin korunması ve önlenmesi ve ulusumuzu oluşturan farklı halkların, herkesin özgürlüğünü, haklarını ve eşitliğini güvence altına alacak eğitilmiş bir kamu yaşamına layık hak ve avantajlardan eşit ve istisnasız olarak yararlanması gerekir. Bu avantajların güvence altına alınması ve teyit edilmesi, genel yasaların ve kamu işlerinin yasal ve anayasal olarak tartışılması ve birleştirilmesinden ibarettir ve bu amaçla, tahtımıza çıkarken çıkarılan yasamızda bir genel meclisin toplanması ilan edilmiştir. Devletin ileri gelenleri, ulema ve diğer yüksek kişiler ve memurlardan oluşan bir komite, bir anayasa hazırlamakla görevlendirildi ve bakanlar kurulumuz bunu inceleyip onayladıktan sonra, İslam hilafeti ve Osmanlı saltanatının haklarını, memurların sorumluluklarını ve yetkilerini, meclisin haklarını, mahkemelerin tam bağımsızlığını, mali dengeyi, evrensel hakların korunmasını belirleyen bu anayasa hazırlandı. Kutsal yasanın (şer-i şerif) hükümlerine ve imparatorluğun ve ulusun mevcut ihtiyaçlarına ve kapasitelerine uygun olan ve halkın mutluluğunu ve ilerlemesini teşvik etmek için kendi isteğim olan bir belge hazırladım ve Tanrı'nın yardımı ve Peygamberin manevi desteği ile kabul ettim, onayladım ve size gönderdim. Şimdi, bu nedenle, onu ilan etmeniz, Osmanlı Devleti'nin her yerinde bir rehber olarak hizmet etmesi, Tanrı'nın izniyle, sonsuza dek, bugünden itibaren hükümlerini yerine getirmeniz ve burada vaat edilen yasaların ve kararnamelerin mümkün olan en kısa sürede hazırlanması için gerekli önlemleri almanız kesin talebimizdir. Tanrı,

ülkemizin ve halkımızın iyiliği için çalışan herkesin emeğinin hak ettiği sonucu vermesini nasip etsin¹⁵”.

Kânûn-ı Esâsî 119 madde ve 12 bölümle son şeklini almıştır¹⁶. Anayasa metni elçilikler aracılığıyla diğer devletlere ulaştırılmıştır¹⁷. Yasanın içeriği hakkında kamuoyuyla yapılan paylaşımlar Macaristan’da da kendini göstermiştir. Türk anayasasının tam metnine ulaşan Macar basını yaptığı değerlendirmeleri okurlarıyla paylaşmıştır. Onlara göre bu metin önceki yasal düzenlemelerin halk üzerinde bıraktığı etki açısından Türk anayasasının kapsamı ve temel özellikleri bakımından Batı Avrupa düzeyinde olduğu izlenimini vermiştir. Macarlara göre modern zamanların kazanımları olarak bildiğimiz ve Batılı ulusların ve devletlerin yaşamında gerçekleştiğini gördüğümüz en güzel ilkeler Türk anayasasında ifade ve ilan edilmiştir. Birey, din, dernek, basın, eğitim özgürlüğü, işkencenin kaldırılması, kanun önünde eşitlik, yargı bağımsızlığı ve dokunulmazlığı, bakanlık sorumluluğunda temsili sistem vb. dönemin Osmanlı için olgunlaştırdığı ilkelerdir. Nitekim yine onlara göre Türklerin yeni anayasayı sempatiyle karşılamaları bunu kanıtlar niteliktedir. Tereddüt ettikleri nokta ise, pratikte Osmanlıların yeni anayasal formlar arasında tereddüt etmeden hareket edemeyecekleridir. Kuşkusuz bu geçiş dönemi biraz zor olacaktır. Ancak Osmanlı’da sadece kimsenin anayasada belirtilen ilkelere karşı isyan etmemesi değil, aynı zamanda halkın bunu sevinçle karşılaması ve Saffet Paşa’nın, İgnatyev’e¹⁸ "Beyler, biz anayasalız" demesi inkâr edilemez bir şekilde, büyük bir ilerlemenin işaretidir.

¹⁵Egyetértés, 1877. január (11. évfolyam, 1-26. szám)1877-01-04 / 3. Szám, oldal:1.

¹⁶ Kânûn-ı Esâsî’nin muhtevası ve maddeleri için bkz: *TDVİA*, a.g.m., 329; Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2024, s.121-166; Stanford J. Shaw – E. K. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, çev. Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul, 1994, cilt: 2, s.216-326;

A Hon, 1877. január (15. évfolyam, 1-29. szám)1877-01-04 / 3. Szám, oldal: 2.

¹⁷ Elçiliklerin yanı sıra bazı teşebbüsler de Kânûn-ı Esâsî’nin metnini diğer devletlere ulaştırılmasında katkıda bulunmuştur. Macar Doğu bilimci Doktor Gülai Meysarus Efendi tarafından Macarcaya tercüme edilen Kânûn-ı Esâsî nüshaları, Transilvanya müzelerine gönderildiğine dair dönemin yazışmaları bulunmaktadır. *BOA. İ..MBH*, 15/62, H: 09-07-1332; *BOA. BEO*, 4290/321685, H: 12-07-1332; *BOA. MF. MKT*, 1198/47, H: 14-07-1332; *BOA. BEO*, 4290/321688, H: 12-07-1332.

¹⁸ Osmanlı Rus Savaşının hemen öncesindeki Tersane Konferansında Rusya’yı İgnatyev temsil etmiştir. 1864’te Osmanlı Devleti’ne elçi olarak gönderilen İgnatyev, bu görevinde

Dönemin Macar basını Osmanlı Anayasasının maddelerine dair bilgilendirmelerde bulunmuştur. Zaten ortada mevcut bir Anayasa vardır ve bunun maddeleri belirlenmiştir. Bu maddeler ise Macar basınında da yer almıştır. Bunlar şu şekildedir: Anayasa ilkeleri sadece belirtilmiş olup, bunların resmileştirilmesi ve ayrıntılı olarak uygulanması özel kanunlara tabidir. Yargının gücü, kamu görevlilerinin ehliyeti ve istihdam edilebilirliği, vergilerin toplanması ve idaresi, bakanların görevden alınması ve bu gibi durumlarda izlenecek prosedür, memurların ve hakimlerin emekliliği, Temsilciler Meclisi üyelerinin seçimi, il idaresi ve teşkilatının belirlenmesi vb. gibi konular anayasa tarafından belirlenmiştir. Genç Türk anayasası tüm bu konularda özel yasalar hazırlanmasını öngörmektedir. Bu yasalar, Osmanlı'nın anayasal devletler safına katılmasını ve anayasada belirtilenleri uygulamaya koymasını engellemediği sürece Türk yasama organının sorumluluğunda olacaktır. Yukarıda belirtilen ve güncel olduğunu kabul etmemiz gereken ilkelere ek olarak, Türk anayasasının bazı özellikleri vardır ki bunlar bunun Osmanlı'nın otokratik ve anayasal bir devlete doğru attığı ilk adım olduğunu düşündürmez. Senato'nun doğası böyledir. Senato başkanı ve üyeleri padişah tarafından sivil, askeri ve dini idarenin üst kademelerinden (eski bakanlar, valiler, büyük hakimler, ordu komutanları, eski elçilik mensupları, patrikler, hahambaşılar Anayasa'nın 62. maddesine göre bu kategoriye dahildir) ömür boyu atanır. Senato da eski Osmanlı'nın bir başka parçasıdır. Temsilciler Meclisi her dört yılda bir ve fesih durumunda daha sık değişirken ve böylece daha yeni ve daha genç unsurların yasama meclisine girmesinin önünü açarken senato taşlaşmış, değişmez bir engel olarak alttan alta görünür. Muhafazakâr olmaktan ziyade, seçim ilkesini tamamen göz ardı eden ve yalnızca ömür boyu atamalara dayanan fazla istikrarlı bir karaktere sahiptir. Osmanlı'nın etnografik koşulları, hareket eden ve değişen Temsilciler Meclisi'ne ek olarak ya da daha doğrusu ona karşı fosilleşmiş bir organ olan eski moda bürokrasilerden oluşan böyle hareketsiz bir organın kurulmasını haklı çıkarmıyor gibi görünüyor. Örneğin Slav, yıkıcı unsurların Temsilciler Meclisi'nde çoğunluk haline

---

1877'ye kadar kalacaktı. Özellikle bu konferans ve sonrasındaki süreçte çok aktif bir rol üstelenecektir. İgnatyev faaliyetleri hakkında bkz. Özhan Kapıcı, *Osmanlı-Rus İlişkilerinde N. P. İgnatyev Dönemi ve Rusya'nın Osmanlı Siyaseti (1864-1877)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2013.s. 8.

gelmesinden korkulmuyor. Çünkü Türk unsuru Osmanlı Devleti'nde ezici çoğunluktadır. Ve burada anayasal tüzüğün bir başka kusuru daha ortaya çıkıyor. Her iki mecliste de çoğunluk tarafından kabul edilen bir teklifin kanun haline gelebileceği söylüyor. Ancak istikrarın simgesi olan Senato'nun Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilen bir teklifi reddetme veya kabul etmeme hakkına sahip olduğu hakkında tek kelime etmiyor. Böylece iki meclis arasında öngörülemez bir dizi çatışma ortaya çıkabilir. Bu gibi durumlarda, en son Fransız ve Brezilya anayasaları, senatonun üç kez değişmesinden sonra iki meclisin anlaşmaya varamaması halinde, tüm meclislerin toplanmasını ve çoğunluğun karar vermesini öngörmektedir. Anayasa'nın 77. Maddesi'nin eski hali şöyledir: 'Temsilciler Meclisi Başkanı ve iki Başkan Yardımcısı, Temsilciler Meclisi'nin çoğunluğu tarafından seçilen dokuz aday arasından Sultan tarafından atanır. Bunlardan üçü başkanlık için, üçü birinci başkan yardımcılığı için ve üçü de ikinci başkan yardımcılığı için aday gösterilir. Atama ilkesi, kendi bürosunu kendisi seçmek zorunda olan seçilmiş Temsilciler Meclisi'ninkine çok yakındır. Anayasanın 46. Maddesinde yer alan "... *büronun üyeleri Sultan'a ve vatana sadık kalacaklarına, anayasaya uyacaklarına ve kendilerine verilen görevi yerine getireceklerine ve bu görevlere aykırı olan her şeyden kaçınacaklarına dair yemin ederler*" hükmü ile çelişmektedir. Macarlar, Osmanlı'nın henüz birkaç günlük ve kâğıt üzerinde olan anayasasını en yüksek standartlarla ölçmek istemediklerini, sadece bazı aksaklıklara işaret etmek istediklerini ifade etmişlerdir. 53. maddenin daha ciddi eleştirilere açık olduğunu belirtmişlerdir. Bu maddeye göre "*kanun teklif etme veya mevcut bir kanunda değişiklik yapma inisiyatifi hükümete aittir.*" Bu yasama inisiyatifi hakkını parlamentonun ağırlık merkezinden Lordlar Kamarasına devretmektedir ki bu olmadan parlamentonun tamamı bir seçmenler topluluğundan başka bir şey değildir. Sadece anayasanın değiştirilmesi konusunda 116. maddede bir istisna bulunmaktadır: "*Usulüne uygun olarak oluşturulmuş bir gereklilik halinde, anayasanın belirli tedbirleri değiştirilebilir*". Bu değişiklik şu koşullara tabidir: ister hükümet ister iki meclisten biri ya da diğeri tarafından yapılsın, herhangi bir değişiklik önerisi ilk olarak Temsilciler Meclisi'nin kararına sunulur. Temsilciler Meclisi'nin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edilmesi halinde Senato'ya sunulur. Osmanlı maliyesi için büyük önem taşıyan bir önlem, Anayasa'da (105.) ömür boyu

atanacak bağımsız kişilerden oluşan bir Sayıştay kurulmasına ilişkin hükümdür. Bu Sayıştay, ülkenin mali durumu hakkında her üç ayda bir Sultan'a rapor vermekle görevli olacak ve böylece her üç ayda bir - Macarlarda olduğu gibi- Osmanlı Devleti'nin mali durumunun açık (ya da koşullara bağılı olarak karanlık) ama her durumda gerçek bir resmini görebilecek konumda olacaktır. Türk dili, usulüne uygun olarak anayasada yer almaktadır. Sadece resmi dil olan Türkçeyi konuşanlar kamu görevlisi olabilir. Yasama meclisleri Türkçe müzakere eder ve karar alır. Türkçe bilmeyen temsilci olamaz. Ayrıca, ilk yasama döneminin dört yılı dolduktan sonra, sadece Türkçe okuyup yazabilenler temsilci olabilir. Macarlar bu önermelerin tamamen haklı olduğunu düşünmektedir. Osmanlı, Hırvatistan'ı tanıdığımız gibi, ayrı vilayetlerin varlığını tanımadığı ve buna izin vermediği sürece, yasama organının dili yalnızca Türkçe olabilir. Bu, Türk imparatorluğunu "bölünmemiş imparatorluk" olarak adlandıran Kanun'un ilk maddesinin doğal bir sonucudur. Osmanlı Anayasası'nın 74. maddesinde de çok pratik bir nokta vardır; buna göre bir temsilci uzun süre devamsızlık yaparsa koltuğunu kaybeder¹⁹.

A *Hon* Gazetesi Midhat Paşa'nın hazırlamış olduğu anayasada takdire şayan bazı bölümler bulunduğunu ileri sürmüştür. Ona göre bunların sadece yarısı gerçekten uygulanırsa, Osmanlı yakında Osmanlı hükümetinin vesayeti altından kurtulabilir. Ancak böyle bir değişiklik için büyük sözlerden daha büyük bedeller ödenmelidir. Hıristiyan çoğunluk Müslümanların insafına kaldığı sürece, herhangi bir anayasal reform teorik bir saçmalık olarak kalacaktır. Pratikteki soru ise Midhat Paşa'nın Hıristiyanların kendilerini savunmalarına izin verip vermeyeceğidir. Kendi bölgelerinin nüfusuna göre yerel polis gücüne katılmalarına izin verecek mi? Onları gerekli oranda orduya kabul edecek mi? Bazı vilayetleri Hıristiyanların yönetimi altına verecek mi? Bütün bunlara sadece "*Osmanlı tebaasının din ayrımı yapılmaksızın Devlet hizmetine kabul edildiği*" beyanıyla cevap veriyor. Eğer Babıali otoritesinin azalmasına rıza göstermez ve Midhat Paşa Anayasası'nın imtiyazlar konusunda son söz olduğunu ilan ederse, o zaman daha fazla tartışmaya gerek yoktur. Osmanlı haklarından yararlanmak istediği anda bağımsız

---

¹⁹ A *Hon*, 1877. január (15. évfolyam, 1-29. szám)1877-01-05 / 4. Szám, oldal:1-2.

bir devletin sorumluluğunu üstlenmelidir. Bu sorumluluğun ne olduğunu Midhat Paşa'dan daha iyi kimse bilemez²⁰.

Kânûn-ı Esâsî'nin ilan edildiği gün Macaristan'a çekilen telgrafta yasanın içeriği hakkında bilgiler verilmişti. Fakat her basın organı genel olarak aynı olmasının yanında bazı yasa maddelerini farklı yorumlamıştır. Bu doğrultuda Macar *A Hon* Gazetesi de pek çok yönünü diğer basın organlarıyla aynı yorumladığı Osmanlı Anayasasını sayfalarına taşımıştır²¹. Bütün Macar basını Kânûn-ı Esâsî'nin maddelerini genel olarak olumlu yorumlamışlardır. Bu yorumlamaya bir Macar atasözüyle desteklemişlerdir: “*Geç olsa da hiç olmamasından iyidir*” ve bu sözün her durumda önemi vardır.

Macarlara göre Türkler, kazandıkları anayasanın iyi bir zamanda geldiğini ve kesinlikle geri kalmaması gerektiğini söyleyebilirler. Onlara göre Osmanlı Devleti sıkıntılı zamanlar geçirmekte, İstanbul hiç görmediği kadar tehlikeli ve kriz dolu zamanlarını yaşamakta idi (içeride isyanlar, dıştan tehditler). Ancak dünya tarihinden çıkarılan ders, en kritik zamanlarda güçlü liderlerin sorunları önlemeye yönelik çaba sarf ederek işbaşına geçmeleridir. Türklerin bunu yapacaklarından şüphe duymayan Macarlar, Midhat Paşa'nın bu ifadeye örnek teşkil eden bir figür olarak belirlediğini ve Osmanlı İmparatorluğu'nda durumu idare etmek için en uygun kişi olduğunu ifade etmişlerdir: “doğru kişi, doğru zamanda”. Devamında bu devlet adamının, temelde Osmanlı Devleti'nin yeniden inşasına başlamak için çaba gösterdiğini dikkat çekmişlerdir. Onun, Avrupa'yı sadece saltanatın keyfi ve bireysel idaresi altında yönetilen Osmanlı'nın koşullarını temelden değiştirmek için ciddi bir niyetinin olduğuna ikna etmek istemediğini dikkat çekmişlerdir. Şimdi Avrupa'nın önünde, ilan edilen anayasanın gerçeği duruyor. Bu ciddi bir şekilde başlatılan reform çalışmalarının başarısı olarak gösterilebilir²².

²⁰ *A Hon*, 1876. december (14. évfolyam, 289-317. szám) 1876-12-28/314. Szám, oldal:3.

²¹ *A Hon*, 1876. december (14. évfolyam, 289-317. szám)1876-12-25/312. Szám, oldal:2; *Ellenör*, 1876. december (8. évfolyam, 332-360. szám) 1876-12-24/355. Szám, oldal:1; *Ellenör*, 1876. december (8. évfolyam, 332-360. szám)1876-12-27 / 356. Szám, oldal:1; *Politikai Ujdonságok*, 1876 (22. évfolyam, 1-52. szám)1876-12-27 / 52. Szám, oldal:613; *Székesfejeérvár*, 1876 (6. évfolyam, 1-105. szám)1876-12-27 / 104. Szám, oldal:437.

²² “Artık kimse İstanbul'da resmen duyurulan ve büyük güçlerin hükümete mektupla sunulan anayasanın özgürlük alanında ulaştığı seviyeyi inkâr edemez. Avrupa'da ve birçok daha gelişmiş devlette, Türk vatandaşları için dinsel fark gözetmeksizin geçerli bir

Günün önemli olayları başlığıyla *Magyar Polgár* Gazetesi Türk Anayasası'nın ilan edilmesini, son zamanlarda Doğu'nun en önemli olayı olarak görmüştür. Ona göre Osmanlı'nın Avrupa'nın önde gelen devletleri arasında yer almak için büyük ve kararlı bir adım atmak istemesi başlı başına bir kanıt olarak büyük önem taşıyor. Avrupalı güçlerin temsilcileri ilk kez resmi konferans için bir araya geldiler. Türk hükümetinin Avrupalı güçlerin tavsiyeleri yerine kendi inisiyatifıyla tüm halkların kabul edeceği bir anayasa uygulayacaklarını açıkladılar²³. Aynı zamanda bu anayasa Osmanlı Devleti'nde yeni bir dönemin başlangıcını işaret ediyordu ve bunu gerçekleştiren yine kendileri olmalıydı. Top sesleri arasında ilan edilen anayasa o kadar özgürlükçüydü ki, savaş çığlıkları atan Moskovalılar, çarlarından ve onun hükümetinden, kardeşlerini özgürleştirmeye yönelik vahşi, fetihçi, zalim emellerini ve hümanizm perdesinin altında benzer bir anayasa sunabilselerdi aynı derecede mutlu olurlardı. Türk Anayasası'na göre: Sulta'nın ayrıcalıkları Batı'nın anayasal hükümdarlarınıninkiyle aynıdır. Devlet bölünmezdir ve

---

anayasa ortaya konmuştur. Özellikle bireysel hakları merkezine alan yasa neredeyse tüm ileri düzeydeki halkların yasaları gibidir. Ancak anayasal devletlerin yasalarla almak istediği tedbirler sadece bireysel haklarla sınırlı değildir. Örnek vermek gerekirse temsilcilerin gizli oylama yoluyla seçilmesi, anayasanın bu konuda aldığı tedbirler arasında gösterilebilir. Bu husus Macaristan'ın yozlaşmış hükümetleri karşısında uygulayamadığı bir tedbirdir. Ayrıca teorik açıdan İslâm, devlet dini olarak kabul edilebilir ancak pratik hayattaki uygulamalar teokratik bir devlette radikal anayasa değişiklikleri yapabileme cesaretini göstermişlerdir. Sonra unutulmaması gereken diğer bir husus devlet dininin belirtilmesinin yanı sıra dini özgürlüğün sağlandığıdır. En azından Batı milletlerinin XIX. yüzyılın sonlarında bile çeşitli mezheplere gerekli hoşgörüyü sağlama konusunda oldukça zayıf oldukları ve hatta göreve atamada bile sıklıkla mezhepsel ayrılıklara boyun eğdikleri göz önünde bulundurulursa, İslam devletinin dini niteliği o ölçüde eleştirilebilir. Sadece şu an "tamamen anayasal" olduğu iddia edilen Macaristan'ın "özgürlükçü" yönetiminin mevcut görünümü düşünöldüğünde, Macaristan'ın yasama ve devlet yaşamında devlet dini damgalarının açıkça göröldüğü ve Calvinist papanın özgürlüğünün, rahiplerin meclisinden tamamen bağımsız bir durum yaratmadığı görölebilir. Hatta defalarca talep edilen ve en son İrányi Dániel tarafından yapılan bir konuşmada talep edilen dini özgürlük yasalarını bile Meclis'e getirmekten çekinmiş, bu kadar özgürlükçü olmadığından, devlet dini liderlerin lütfuna tamamen bağımlı hale gelmiştir. Osmanlı Sultarı, geniş yetkilere sahip hükümdarları olan diğer devletlerden daha fazlasını halkına verdi. Osmanlı bu yönde ilerlemeye devam ederse, varoluşu şüphesiz hale gelecektir". *Egyetértés*, 1876. december (10. évfolyam, 287-310. szám)1876-12-28 / 308. Szám, oldal:1.

²³ *Magyar Polgár*, 1876. július-december (10. évfolyam, 147-299. szám)1876-12-28 / 296. Szám, oldal: 2.

tebaası Osmanlı'dır, halkın özgürlüğüne dokunulamaz; dinin uygulanması serbesttir, basın, öğrenim, dernek kurma ve dilekçe verme özgürlüğü vardır²⁴.

Macar Basınında Macarların ve Büyük Güçlerin Kânûn-ı Esâsî'ye Bakışı

Macar basını Kânûn-ı Esâsî'ye dair büyük devletlerin görüşlerini de okurlarıyla paylaşıyordu. Onların düşünce ve görüşleri önde gelen gazetelerde çıkan haberlerden yapılan alıntılarla Maca kamuoyu bilgilendiriliyordu. Bu doğrultuda her devletin Kânûn-ı Esâsî'ye bakışı aynı değildi. Macaristan'ın Kânûn-ı Esâsî'nin ilanına ve yasanın maddelerine yaklaşımı iyimser olarak görülebilir. Fakat Osmanlı ile temas halindeki dönemin diğer güçlerinin Osmanlı Anayasası'nın ilanı ve içeriğine bakışı aynı ölçüde olmamıştır. Rusya Türk Anayasası'nın ilanını ve yürürlüğe girmesini alaycı bulmuş ve şiddetle karşı çıkmıştır. Moskova Gazetesі'nin 28 Aralık 1876 tarihli sayısında, Türk Anayasası'nın sadece güçlerin alay konusu yapıldığını ve şunları söylediğini belirtiyor: *"Sadece ciddi bir işgal ve Hristiyan nüfusun barış içinde silah taşıma hakkı Hristiyanların kaderini düzeltebilir"*²⁵. Bu tavırdan anlaşılacağı üzere bu Osmanlı'nın doğru bir adım attığını gösteriyor ve Macarlar Türklere bu yeni dönemde başarılar dilemektedir. Çünkü Macarlar geride kalan, alay edilen, zulme uğramış Asya Türk soyunun, "medeniyet" ve "kültür" adına hareket eden Rusya'ya karşı bir adım geride olmasının oldukça rahatsız edici ve otoriter devlet için aşağılayıcı olacağını düşünmektedir. Ayrıca Batı Avrupa devletleri, Türk halkının asil ve övgüye değer çabalarını desteklemekle ahlaki olarak daha fazla yükümlüdür. Tehdit altındaki Rus imajı belki de Türk Anayasası'nı bahane edebilir ve onu suçlayabilir, bu yalan bahanesi karşısında diğer devletlerin daha fazla Türk hükümetinin yanında durması gerekiyor. Türk Anayasası, Batı Avrupa'nın Osmanlı'nın davasını benimsemesini haklı çıkaracak bir neden daha sunuyor, çünkü şimdi gerçekten medeniyetin, özgür gelişimin kuzeydeki despotizme

²⁴ *Fövérosi Lapok* 1876. december (276-299. szám)1876-12-28 / 296. Szám, oldal:1405.

²⁵ *Ellenör*, 1876. december (8. évfolyam, 332-360. szám)1876-12-29 / 358. Szám, oldal:1.

karşı savunulmasını temsil ediyor. Bir kez daha Macarlar Osmanlı'ya anayasal dönem için başarılar dilemişlerdir²⁶.

Times Gazetesi Türk Anayasası'nın ilan edilmesi vesilesiyle şunları yazıyor: *"Osmanlı'nın Hristiyan nüfusu Müslümanların insafına kaldığı sürece, reformlar teori aşamasından öteye geçmeyecektir. Garantiler kaçınılmazdır, eğer Midhat Paşanın anayasası son taviz ise, o zaman tüm diğer tartışmalar boşuna olacaktır"*²⁷.

Fransız sosyalist, politikacı, gazeteci ve tarihçi Louis Blanc, Paris'teki "Homme Libre" gazetesinde Türk Anayasası hakkında şunları söylemiştir:

"Doğru okuduk mu? İngiliz Anayasası Boğaziçi kıyılarında çiçek açıyor! İstanbul bir parlamenter şehir oldu; Osmanlı birdenbire yasal bir yönetim altına girdi. Bu, Bin bir Gece Masallarından biri gibi değil mi? Hayır, bu bir masal değil; gerçek bir durum. Artık Türklerin altındaki Hristiyanlar istediklerini yazabilirler, istedikleri gibi dernekler kurabilirler, istedikleri gibi eğitim hakkını kullanabilirler, kendilerini evlerinde hissedebilirler. Kendilerine ait gerçek yasaları, sorumlu memurları ve temsilcileri olacak. Özel mahkemelerin, gizli hükümlerin sonu gelecek, her şey özgürlük ışığında gerçekleşecek. Eğitim zorunlu olacak, paşalar artık güçlerini satamayacaklar ve eyaleti istedikleri gibi yağmalayamayacaklar. Yine de Osmanlı'nın kaderi İngiltere'ninki gibi olacak ve Fransa'ninkinden daha iyi olacak. Ancak bu umut verici gelişmelerin keyfini bozan bazı ağır hatıralar unutulabilir. 1839 ve 1856'daki sözler de din özgürlüğü, dinî mezheplerin haklarının saygı görmesi, mezheplerin kendi okullarını kurma hakkının tanınması, Hristiyan ve Türk arasındaki anlaşmazlıklarda karar verecek karma mahkemeler hakkında konuşulmuştu. Bunların hepsi ne oldu biliyoruz. Onlar, bu vaatlerin yalan olduğunu söyleyeceklerdir. Bunu iddia etmem, ancak kesinlikle gerçekleştiği doğrudur. Bir halkı kâğıda yazılı yasalarla değiştiremezsiniz. Eğer Türkler, bir gün bir kişinin keyfi veya isteğiyle Fransız halkının uzun yıllar boyunca mücadele ettiği, ruhani mücadelelerin fedakarlıklarıyla elde ettiği şeyden daha fazlasını elde ederlerse, bu muhakkak ki Peygamberin sözüyle ayın kararması veya ağaçların ona eğilmesi kadar şaşırtıcı bir mucize olacaktır. Osmanlı'nın

²⁶ A Hon, 1876. december (14. évfolyam, 289-317. szám)1876-12-25 / 312. Szám, oldal:1.

²⁷ A Hon, 1876. december (14. évfolyam, 289-317. szám)1876-12-27 / 313. Szám, oldal:1.

Midhat Paşa'dan çok daha kararlı, cesur ve güçlü bir reformcusu vardı. Bu Sultan Mahmud idi. Onun da Avrupa'yı taklit etme planı vardı. Ancak Türklere memnun olacakları bir anayasa yazmak aklına gelmedi. Bunun yerine çok daha fazla güç ve cesaret gerektiren reformları hayata geçirmeyi denedi. Ulemanın egemenliğini kontrol altına aldı. Askeri aristokrasisi olan Yeniçerileri ortadan kaldırdı. Kıyafet değişikliği getirdi ve bu da dini kaidelerle çelişti. Ve bununla ne elde etti?²⁸

Bir İngiliz gazetesindeki haberde ise Vidin'de halkın gerçek bir coşku sarhoşu olduğu bildiriliyor. Olağanüstü olayların yarattığı bir sarhoşluk. Telgraf ile gelen haber bayram törenlerinde bulunan halkın Sultan'ı alkışladığını bildirdi. Halk birkaç kez "Yaşasın anayasa!" diye bağırdı. Genel olarak, Osmanlı'daki atmosfer, devlete güzel bir gelecek vaat ediyor. Ancak Rusya'yı hiçbir iyilik beklemiyor. Anayasa kazanan halklar, oğulları için korkunç bir savaşa girmeye hazır bir ana aslanı andırıyor. Türk halkının savaşması için nedeni var, sadece vatani için değil, aynı zamanda özgürlüğü için de savunma savaşını verecek ve bu yüzden Rus istilacı sürüleri yüz katı zarar görecekler. Başka bir konu ise, Sultan'ın Midhat Paşa'yı sadrazam olarak atamasına dair olan buyruktur. Bu belge şu şekildedir:

"Sadrazam Midhat Paşa'ya! Mehmed Rüşdî Paşa, sağlık nedenleri ve yaşının ileri olması nedeniyle sadrazamlıktan istifa etti. Devlet işlerini, özellikle de mevcut durum için vurgulamaya gerek olmayan önemini iyi yönettiğimiz ve hareketli meselelerin, imparatorluğumuzun çıkarları ve meşru haklarına saygı duyulmak suretiyle dünya kamuoyuna tatmin edici bir çözüm sunmak için tüm çabalarımızı sarf etmek istiyoruz. Mali durumu iyileştirmek için sadrazamlığı nitelikli ellere güvenle bırakabiliriz. Bu nedenle, niteliklerinizi göz önüne alarak, bu pozisyonu sizinle güvenle paylaşıyorum ve tüm çabanızı kamu işlerinin iyi yönetimine adanmanızı istiyorum. Her şeyin üstesinden gelin!²⁹"

Bu belge, bir bakanın geri çekilmesiyle ilgili olarak ilk kez "istifa" kelimesini kullanıyor: daha önce bakanlar istifa etmemiş, sadece görevden alınmıştır. Belge aynı zamanda Sultan'ın devletin haklarını ve

²⁸ A Hon, 1876. december (14. évfolyam, 289-317. szám)1876-12-31 / 317. Szám, oldal:3.

²⁹ Egyetértés, 1876. december (10. évfolyam, 287-310. szám) -12-29 / 309. Szám, oldal:1.

ıkarlarını gcncldirmek istediğine de yer veriyor. Kısacası konferansa hitap ediyor³⁰.

Kânûn-ı Esâsî'nin ilanı, Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasi ve toplumsal reformların önemli bir adımı olarak kabul edilir. Bu belge, meşrutiyet ve hukukun üstünlüğu gibi temel prensipleri güvence altına alarak Osmanlı toplumunda önemli değişimlere yol açmış ve modern bir hükümet yapısının temelini atmıştır. Ancak, Kânûn-ı Esâsî'nin uygulanması sürecinde yaşanan zorluklar ve iç ve dış siyasi mücadeleler, anayasanın etkinliğini sınırlamış ve Osmanlı'nın karşı karşıya olduğu sorunları çözmeye çabalarını engellemiştir. Aynı zamanda Tanzimat dönemindeki yenilikçi politikalarıyla tanınan ve Osmanlı'nın çağdaşlaşma sürecine öncülük eden önemli bir devlet adamı Midhat Paşa'nın sürgüne gönderilmesi devletin siyasi sahnesindeki karmaşık rekabet ve çatışmalara işaret eder.

Midhat Paşa'nın Sürgün Edilmesinin Macar Basınındaki Yankıları

Midhat Paşa, dönemi itibariyle Osmanlı Devleti'nin önemli devlet adamları arasında yer almıştır. Osmanlı bürokrasisindeki konumu onu sadece Osmanlı Devleti için değil aynı zamanda dönemin diğer devletleri için de müstesna bir konuma oturtmuştur. Nitekim Macarlar da Midhat Paşa'ya önem atfetmiş, gazetelerde ona dair pek çok habere yer vermiştir. Bunlardan birisi Macar basınının önde gelen gazetelerinden *Ellenör* Gazetesidir³¹.

³⁰ Aynı yer.

³¹ "Kânûn-ı Esâsî'nin ilan edilmesinden sonra, Midhat Paşa'nın siyasi kariyeri karmaşık bir döneme girdi. Devletin siyasi sahnesindeki rekabet ve çatışmalar, Midhat Paşa'nın da kaderini etkiledi. İlerleyen süreçte, Midhat Paşa'nın reformist politikaları ve hükümetteki etkisi, bazı güç odakları tarafından tehdit olarak algılanmaya başlandı. Bir dizi siyasi entrika ve hükümet içi karışıklıklar sonucunda, Midhat Paşa'nın siyasi düşmanları güç kazandı ve onun etkisini zayıflatmaya yönelik adımlar attı. Oysa Midhat Paşa, Kânûn-ı Esâsî'nin gerek içeriğinin hazırlanmasında gerek uygulanmasında şüphesiz en büyük destekçi olmuştur. Lakin sonuçları açısından bakıldığında yasa maddelerinin doğurduğu rahatsızlıkların faturası paşaya kesildi. Anayasanın ilanı vesilesiyle Midhat Paşaya ulaştırılan fermanda padişah, Sultan Abdülmecid'in yönetim ilkelerini ve tanzimatını hatırlatarak, özgürce yaşam hakkını ve refahı herkese sağladığına dikkat çekerek bu prensipleri ve görüşleri şimdi ilan edilecek anayasada daha da geliştirileceğine olan inancını vurguluyor. Sultan, Tanrı'ya minnettarlık duyar çünkü kendisinin bu mutlu dönüşümde rol oynadığına inanmaktadır. Ona göre yönetim, devlet

Kânûn-ı Esâsî'nin mimarı olarak her ne kadar Padişah gösterilse de yasanın ilanını Midhat Paşa üstlenmiştir. Bu görevi neticesinde bazı soruların muhatabı olmuştur. Resmi bir yemek sırasında Lord Salisbury, Rusya ile savaşa girmesi halinde İngiltere'nin Osmanlı'ya yardım etmeye istekli olmayacağını söyledi. Midhat Paşa şu yanıtı verdi:

“Biz bunu uzun zamandır biliyoruz. Ama lordum, sizin bilmediğiniz ve evde unutulmuş gibi görünen şey, bizim altı yüz yıldır bu ülkenin yönetiminde olduğumuz ve konumumuzu sonuna kadar savunacağımızdır. Osmanlı, önümüzdeki konferanslardan birinde, bağımsızlığını savunmak için hiçbir şeyden vazgeçmeyeceğini duyurmaya karardır”³².

Salisbury, Midhat Paşa'nın konuşmasını kesmek üzereyken sözlerine devam etti:

“Eğer Rusya haça başvurursa, peygamberin sancağını tüm devlette dalgalandırmaya da tereddütsüz kararlıyız. Eğer Avrupa Osmanlı'nın yok olmasını isterse, son nefesimize kadar savaşacağız ve dünya kahraman bir inananlar ulusunun kendini nasıl savunabileceğini görecektir. Hakimiyetimiz gibi, düşüşümüz de yüzyıllar boyunca sürecektir”³³.

Midhat Paşa'nın ilk Osmanlı Anayasası'nın ilanında gösterdiği gayretler sonucunda çeşitli suçlamalar sonucu sürgünle cezalandırıldı. Paşanın sürgüne gönderilmesi Batılı devletlerin gündeminde yer aldı. Macar basını son birkaç gündür Midhat'ın sürgününün geçici olduğuna ve İngilizlerin Midhat'ı geri almak için ellerinden geleni yaptıklarına dair çeşitli haberlerin dolaşmaya başladığını yazdı. Bir Fransız ve bir Avusturya gazetesi, paşanın Sultan'dan önemli mesajlar aldığını ve bu nedenle Viyana ya da Paris'e gitmeyeceğini yazdı. Ancak bu haberin

---

yönetim ilkeleri ve dış ilişkileri uyumlu gitmektedir. Şimdi, ülkenin ve milletin doğal kaynaklarının uygun kullanımını engelleyen tüm zincirleri kaldırmak istiyorlar (kötüye kullanımları sona erdirmek, bazılarının keyfi davranışlarını durdurmak, hakları, özgürlüğü ve adaleti sağlamak ve eşit şekilde dağıtmak için). Bu nedenle, bir müzakereci-anayasal düzen ve parlamentoya ihtiyaçları var”. *Ellenör*, 1876. december (8. évfolyam, 332-360. szám)1876-12-31 / 360. Szám, oldal:1; *Politikai Ujdonságok*, 1877 (23. évfolyam, 1-52. szám)1877-01-03 / 1. Szám, oldal: 7.

³² *A Hon*, 1876. december (14. évfolyam, 289-317. szám)1876-12-25 / 312. Szám, oldal:1.

³³ Aynı yer.

doğruluğu kesinleşemedi. Macarlara göre Midhat Paşa'nın düşüş koşullarına ilişkin pek çok ayrıntı hala okunmayı beklemektedir. Sultan ile arasının açılması, savurganlığa karşı çıkmasına ve bazı masrafların Sultan'ın saray masrafları yoluyla devlet hazinesinden ödenmesini reddetmesine bağlanmaktadır. Sultan'ın kayınbiraderi damat Mahmud Paşa, Sultan'ın Harbiye Nazırı Redif Paşa ve Sultan'ın kız kardeşi Cemile'nin, Midhat Paşa'nın Sultan'ın yerine kardeşi Reşad Efendi'nin getirilmesini de içeren gizli planları olduğu ileri sürüldü. Fakat bunun Sultan'ı kıskırtan başlıca komplocular olduğu iddia edildi. Başka bir muhabir ise şöyle yazmıştı:

Midhat'ın sürgüne gönderilmesinden birkaç gün önce, Midhat'ın kendisinin yerine geçmeye niyetli olduğunu çok iyi bilen Zaptiye Nazırı, Sultan'a Midhat'ın, eski Sultan iyileştiği için Murad'ın görevine iadesini talep etmek üzere bir halk ayaklanması planladığını bildirdi. Sultan bir soruşturma mektubu yazdı, ancak Midhat bir gün sonra cevap verdi ve mektubunda gerçekten de hoşnutsuzluk duyduğunu, ancak bunu kanıtlamak için hiçbir şey yapamayacağını söyleyecekti. Sarayda, Midhat'ın kendisinin de Sultan üzerinde daha fazla güç sahibi olmak için bu komplotan uzak olmadığı sonucuna varıldı. Şeyhülislam, Midhat'ın kendisinden önce şöyle dediğini bildirdi: "Sultan bu şekilde devam ederse, onu da indirmek zorunda kalacağız!"³⁴

Midhat Paşa kendisine karşı komplo kurduklarını biliyordu ve büyük bir gücün temsilcisi önünde şöyle dedi: "*Beni komplo kurmakla suçlayacak kadar ileri gidiyorlar. Etrafım ülkeye İgnatyev'lerden daha fazla zarar veren insanlarla çevrili.*" Sultan'ın isteği üzerine, ayın beşi sabahı Dolmabahçe Sarayı'na gitti, burada uzun süre bekletildi ve sorgulanmak istediğinde ellerine kelepçe taktılar ve sürgünde olduğunu bildirdiler. Bu haberi soğuk bir şekilde karşıladı. İzzeddin gemisine götürüldü ve evi arandı. Paşa düşüşünü bir Rus komplosuna bağlar. Sultan'ın kendisine yolculuk ücreti olarak verdiği beş yüz Türk lirası için, gemide yazdığı bir mektupla Sultan'a teşekkür etti ve en iyi duygularını iletti. Midhat Paşa kendisine güvenilmediğini zaten fark etmişti. Sultan onu istifa ettirmek için girişimde bile bulunmuştu. Bir yanlış anlaşılma yüzünden bir hafta boyunca saraydan uzak durdu. Azledileceğini tahmin ederek karısına, ani ayrılışı için her şeyin yolunda olduğunu söyledi ve

³⁴ *Politikai Ujdonságok*, 1877 (23. évfolyam, 1-52. szám)1877-02-21 / 8. Szám, oldal: 89-90.

ayın beşi sabahı Sultan onu çağırtdı. Sarayda Said Paşa tarafından kabul edildi ve kendisini görevden alacak olan belgeyi eline verdi. Bu sırada Midhat Paşa'nın gözleri Boğaz'da, Dolmabahçe'nin tam karşısında demirlemiş bir savaş gemisine takıldı ve amacını hemen tahmin etti. Paşaya verilen belge herhangi bir komplodan bahsetmiyor, sadece siyasi konulardaki anlaşmazlıklardan söz ediyordu. Midhat Paşa neyle suçlandığını bilmek istediğini belirtti. Said Paşa bir şeyler söyledi ama Midhat Paşa tatmin olmadı. Said Paşa Sultan'ın yanına gitti ve kısa süre sonra elinde Sultan'ın kendisine verdiği ama imzalanmamış üç mektupla çıktı. Bunlar, kahvehanelerdeki konuşmalara dayanan gizli polis ihbarlarıydı. Mektuplardan birinde Midhat Paşa'nın planlanan ulusal meclisin yardımıyla bir cumhuriyet kurmak ve Napolyon gibi kendisini cumhurbaşkanı seçmek istediğini yazıyordu. Midhat Paşa bu saçmalığa güldü ve polisin kendisini ihbar etmekte haklı olabileceğini, ancak bu tür insanlara itibar edenlerin azarlanmayı hak ettiğini söyledi. Midhat Paşa Sultan'ı görmemişti ama Sultan'a sürgün etme hakkı veren ve Midhat'ın her zaman şiddetle karşı çıktığı yeni Anayasa'nın 113. maddesi gerekçe gösterilmişti. Bu konuda Sultanla en az yirmi gün tartışmıştı. Sonunda pes etmiş, anayasayı ilan etmekte vakit kaybetmek istemeyip ve maddenin kaldırılması için daha sonra bir fırsat doğacağını ummuştu. Daha sonra direnmenin boşuna olduğunu anlayarak gemiye doğru yola çıktı. Gemi bütün gün Marmara Denizi'nde, Midhat'ın evinin karşısında kaldı ve eşyaları ona getirdi. Midhat Paşa düşüşünü Rus etkisine ve özellikle de damat Mahmud'a bağlar. Edhem Paşa'nın komploda hiçbir rolü olmadığını da söyler³⁵.

Midhat Paşa'nın sürgünüyle bütün bu kurgu ortadan kalkmamıştır. Gerçekliği sorgulanan Midhat Paşa'dan Sultan'a yazılan bir mektubun olduğu haberleri de gündemi meşgul etmiştir. Gazeteler paşanın sürgüne gönderilmeden önce Sultan'a yazdığı söylenen bir mektubu yayınladı. Ancak diğer sayfalar Midhat'ın böyle bir mektup yazdığını yalanlamaktadır. Bununla birlikte, mektup çok ilgi çektiği ve durumun karakteristik özelliklerini içerdiği için Macar basını da mektubu ele almıştır.

Anayasayı ilan etmekteki amacımız, saray despotizmine son vermek, size sorumluluklarınızı göstermek, kendinizi tanımanızı sağlamak,

³⁵ Aynı yer.

Hristiyan ve Müslümanların tam eşitliğini tanımak ve ülkenin iyiliği için ciddiyetle çalışmaktı. Otuz yıldır sadece çok sayıda “hatt-ı hümayun” ve “ferman” yayınladık. Bu kararnameler her zaman zorlu siyasi karışıklıklar patlak verdiğinde yayımlandı. Ancak tehlikeler önlenir önlenmez kısa sürede unutuldu. Meşrutiyet farklı olmalıdır. Biz onu Doğu sorununu şimdilik halletmek için ilan etmedik. Herkesin görevini bilmesi gerektiğini daha önce söylemiştim. Zatialiniz her şeyden önce bir örnek teşkil etmelidir ki, ülke yönetiminin ağır yükünü üstlenenler bundan yararlanabilsinler. O zaman bakanlar olarak bize düşen, Osmanlı'da dört yüz yıldır hüküm süren dalkavukluk ve gizlilik sisteminden vazgeçerek görevlerimizi yerine getirmektir. Şahsınıza ve imparatorluk ailesine saygı duyuyorum, ancak saygımı ülkemin çıkarlarına karşı bir araç olarak kullanamam. Sorumluluğum büyüktür ve en çok vicdanıma olan borcumdan korkuyorum. Ayrıca yaptıklarımın dolaylı beni sorumlu tutabilecek olan ulusumdan da korkuyorum. Sözlerimi yanlış anlamayın. Sizi hükümdar olarak seçen ulusa saygı duyuyor ve ondan korkuyorum. Başka hiçbir şeyden korkmuyorum. Osmanlıların da yükümlülükleri var. Onlar bu yükümlülükleri kabul ettiler ve yerine getirdiler. Biz de aynısını yapmalıyız. Biz her şeyden önce anayasal bir hükümetiz. Bu kelimenin anlamını biliyor musunuz? Bir şey veren kişi bunu bilmelidir. Bu konuda daha fazla konuşmayacağım. Bana tevdi ettiğiniz resmi görevler son derece önemlidir. Bunları biliyorum. Bir imparatorluk memuru olarak görevlerimi yerine getirdiğim gibi, vatani görevini ihlal eden bir Osmanlı da sadece vicdanına karşı sorumludur. Ben sadrazam olarak vicdanıma ve ulusuma karşı sorumluyum. Birinci sorumluluğumu yerine getirdim. Millet önünde de kendim gibi gururlu ve huzurlu olmak isterim. Dokuz günden beri bu konuda ileri sürdüğüm fikirleri desteklemekten ısrarla kaçındınız. Bu koşullarda kazanımlara yönelik çalışmam. Şu andaki uygulamalarım imparatorluğu yeniden inşa etmekten çok parçalamaya daha uygun. Bu nedenle, bana emanet ettiğiniz görevi bir başkasına devretmenizi rica ediyorum. Midhat³⁶.

Midhat Paşa, sürgünde sürekli değişen siyasi ve toplumsal koşullar altında yaşamak zorunda kaldı. Ancak Midhat Paşa, sürgünde dahi ülke ve toplum için çalışmaya devam etti ve çeşitli entelektüel çevrelerle iletişim halinde kalarak fikirlerini aktardı. 1884 yılında İstanbul'a dönme izni aldı, ancak kısa bir süre sonra tekrar sürgüne gönderildi. 1886 yılında

³⁶ *Politikai Ujdonságok*, 1877 (23. évfolyam, 1-52. szám)1877-02-28 / 9. Szám, oldal: 101-102.

öldüğü Kahire'de de sürgün yaşamı sürmekteydi. Midhat Paşa'nın hayatı, Osmanlı İmparatorluğu'nun karmaşık siyasi atmosferinde etkili bir liderin nasıl zorluklarla karşılaştığını ve sonunda politik arenada başarısız olduğunu gösteren bir örnektir³⁷.

Sonuç

Kânûn-ı Esâsî'nin kabulü, Osmanlı Devleti'nde Tanzimatla başlayan köklü değişimlerin takipçisi ve devletin sosyal, siyasi ve kültürel yapısında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Osmanlı Devleti'ndeki bütün bu gelişmeler Batılı devletler tarafından dikkatle izlenmiş ve Kânûn-ı Esâsî'nin ilanı genellikle olumlu karşılanmıştır. Avrupa kamuoyunda Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabaları ve anayasal düzene geçişi, devletin Avrupa ile entegrasyonunun bir işareti olarak görülmüştür. Pek çok Batılı devlet Osmanlı Devleti'ndeki gelişmeleri basın yayın aracılığıyla ülke gündeminde tutmuştur. Ancak, bazı Avrupalı devletler (Rusya vb.), Osmanlı'nın bu dönüşüm sürecini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışmıştır. Bu durum, Osmanlı'nın dış politikada yeni denge arayışlarına girmesine ve çeşitli ittifaklar oluşturmaya yol açmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Kânûn-ı Esâsî'nin ilanı Avrupa'ya uyum sağlama amacı da taşımaktadır. Bu bağlamda devletlerin birbirini etkiledikleri kuvvetle muhtemel gözükmektedir. Bunun en büyük göstergesi, yaşanan gelişmelere ulusal basında yer verilmesidir. Ayrıca devletlerarası ilişkilerde (ortak hareket etme vs.) faydacı politikalar gereği devletlerin birbirini yakından takip ettikleri görülmüştür. Buna en güzel örnek olarak Rus tehdidine karşı Osmanlı Devleti ile ortak hareket etme düşüncesinde olan Macaristan gösterilebilir. Macarlar Osmanlı Devletindeki bütün gelişmeleri basın-yayın aracılığıyla vatandaşlarına iletmislerdir. Dönemin Macar gazetelerinin hemen hepsinde Osmanlı Devletindeki günlük gelişmeleri takip etmek mümkündür. Özellikle Kânûn-ı Esâsî'nin, Osmanlı Devleti'nin uluslararası ilişkilerde benimseyeceği stratejiler ve yönelimler hakkında fikir vermesi Macarların bu anayasa üzerinde özel bir önem atfetmelerine neden olmuştur. Bu noktada Macar basını, Anayasa'nın ilan sürecini ve

³⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Midhat Paşa ve Taif Mahkumları, TTK, Ankara, 1992; Tufan Turan, Midhat Paşa'nın Azli ve Sürgününün İspanyol Basınındaki Yansımaları ve Paşa'nın İspanya Seyahati, *History Studies*, Volume 6 Issue 4 July 2014, p. 201-218.

gelişmeleri vatandaşlarına hızlı bir şekilde iletmiştir. Anayasa'nın maddeleri ve içeriği hakkında kapsamlı haberler sunmuş; yalnızca Osmanlı Devleti'ndeki gelişmeleri değil, aynı zamanda Kânûn-ı Esâsî'nin ilanına diğer devletlerin verdiği tepkileri de kamuoyuna aktarmıştır. O dönemde vatandaşları bilgilendirme amacıyla kullanılan basın, günümüzde devletlerarası ilişkilerin seyrine dair tarihi bir vesika olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, Kânûn-ı Esâsî hakkında bilgi edinmek isteyenler için Macar basını önemli bir kaynak olarak kabul edilebilir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA. İ..MBH, 15/62, H: 09-07-1332. İrade Mabeyn-i Hümayun

BOA. BEO, 4290/321685, H: 12-07-1332. Bab-ı Ali Evrak Odası

BOA. MF. MKT, 1198/47, H: 14-07-1332. Maarif Mektubi Kalemî

BOA. BEO, 4290/321688, H: 12-07-1332. Bab-ı Ali Evrak Odası

Basın Kaynakları

Macar Gazeteleri

A Hon, 1876. december (14. vfolyam, 289-317. sam) 1876-12-28 / 314.

Sam.

A Hon, 1876. december (14. vfolyam, 289-317. sam)1876-12-25 / 312.

Sam.

A Hon, 1876. december (14. vfolyam, 289-317. sam)1876-12-27 / 313.

Sam.

A Hon, 1876. december (14. vfolyam, 289-317. sam)1876-12-31 / 317.

Sam.

A Hon, 1877. janur (15. vfolyam, 1-29. sam)1877-01-04 / 3. Sam.

A Hon, 1877. janur (15. vfolyam, 1-29. sam)1877-01-05 / 4. Sam.

Egyetértés, 1876. december (10. vfolyam, 287-310. sam)1876-12-29 / 309. Sam.

Egyetértés, 1876. december (10. vfolyam, 287-310. sam)1876-12-28 / 308. Sam.

Egyetértés, 1877. január (11. vfolyam, 1-26. sam)1877-01-04 / 3. Sam.

Ellenr, 1876. december (8. vfolyam, 332-360. sam) 1876-12-24 / 355. Sam.

Ellenör, 1876. december (8. évfolyam, 332-360. szám)1876-12-27 / 356. Szám.

Ellenör, 1876. december (8. évfolyam, 332-360. szám)1876-12-28 / 357. Szám.

Ellenör, 1876. december (8. évfolyam, 332-360. szám)1876-12-29 / 358. Szám.

Ellenör, 1876. december (8. évfolyam, 332-360. szám)1876-12-31 / 360. Szám.

Fővárosi Lapok 1876. december (276-299. szám)1876-12-28 / 296. Szám.

Képes Néplap és Politikai Híradó, 1876. július-december (4. évfolyam, 27-53. szám)1876-12-31 / 53. Szám.

Magyar Polgár, 1876. július-december (10. évfolyam, 147-299. szám) 1876-12-29 / 297. Szám.

Magyar Polgár, 1876. július-december (10. évfolyam, 147-299. szám)1876-12-28 / 296. Szám.

Politikai Ujdonságok, 1876 (22. évfolyam, 1-52. szám)1876-12-27 / 52. Szám.

Politikai Ujdonságok, 1877 (23. évfolyam, 1-52. szám)1877-01-03 / 1. Szám.

Politikai Ujdonságok, 1877 (23. évfolyam, 1-52. szám)1877-02-21 / 8. Szám.

Politikai Ujdonságok, 1877 (23. évfolyam, 1-52. szám)1877-02-28 / 9. Szám.

Székesfejérvár, 1876 (6. évfolyam, 1-105. szám)1876-12-27 / 104. Szám.

Kitap ve Makaleler

Akyıldız, Ali, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform: 1836-1856*, Timaş Yayınları, 2018.

Akyıldız, Ali, *Tanzimat, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, cilt:40, s.1-10;

Aydın, Mehmet Akif, *Kânûn-ı Esâsî, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, cilt:24, s.328-330.

Aydın, Midhat, *İstanbul Konferansı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, 2. Baskı, Cilt: Ek-1.

Bayram, Bülent-Çapraz, Hüseyin Şevket Çağatay, *Macar Turan Cemiyeti ve Turan Dergisi (İnceleme-Bibliyografya)*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2019.

Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, çev. Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.

Davison, Roderic H., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform, 1856-1876*, çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul 2005.

Gürsoy, Ufuk, *Islahat Fermanı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, cilt:19, s.185-190.

Kapıcı, Özhan, *Osmanlı-Rus İlişkilerinde N. P. İgnatyev Dönemi ve Rusya'nın Osmanlı Siyaseti (1864-1877)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2013.

Kaynar, Reşat, *Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat*, TTK, Ankara, 1985.

Engelhardt, Edouard-Philippe, *Türkiye ve Tanzimat*, çev. Ali Reşad, Ötüken Neşriyat, 2017.

Shaw, Stanford J. – Shaw, E. K., *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, çev. Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul, 1994, cilt: 2, s.216-326

Tanör, Bülent, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2024.

Turan, Tufan, Midhat Paşa'nın Azli ve Sürgününün İspanyol Basınındaki Yansımaları ve Paşa'nın İspanya Seyahati, *History Studies*, Volume 6 Issue 4 July 2014, p. 201-218.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Midhat Paşa ve Taif Mahkumları*, TTK, Ankara, 1992.

Extended Abstract

The 19th century was a period when the Ottoman Empire closely followed the West. This era not only saw military reforms but also the opening of the civilian bureaucracy to Western influences. The Ottoman bureaucracy was restructured like Western countries. The modernization process that began with the Tanzimat paved the way for various achievements. The themes highlighted in the Gülhane Hatt-ı Hümayunu and the Islahat Edict are later reflected in the proclamation of the Kanun-i Esasi (Ottoman Constitution), which serves as a prime example. The proclaimed constitution was no different from any Western counterpart. Members of Parliament were elected while senators were appointed by the Sultan. The Kanun-i Esasi is of great importance as the Ottoman Empire's first constitutional attempt. In fact, during the reign of Sultan Murad V, Midhat Pasha had drafted a constitution with 57 articles. Sultan Abdulhamid II commissioned Said Pasha to translate the existing French constitutions into Turkish. Based on this translation, a second draft law was created. Ultimately, a commission called Meclis-i Mahsusa, headed by Midhat Pasha, was formed of scholars, military personnel, and bureaucrats to prepare the final text. This commission, with a membership that fluctuated from 24 to 37, worked in subcommittees to draft a law that was also based on Western constitutions. As preparations were underway, anti-constitutional sentiment began to grow among the public, giving rise to a new Talebe-i Ulûm (Science Students) movement. Midhat Pasha and his followers called for the exile of those involved in this movement without trial, and despite the Sultan's desire for a trial, they managed to get this done. In the end, the prepared draft was examined and approved by the Council of Ministers and submitted to the Sultan for approval. Here, Cevdet Pasha provides an interesting detail, stating that the draft was discussed with the relevant commission and the Council of Ministers. He mentions that he was against Midhat Pasha on some points, but Midhat Pasha ensured that the text approved by the Commission, and not the final version presented by the Council of Ministers, was legalized by submitting it to the Sultan for approval. Promulgated by Sultan Abdulhamid II in 1876, this constitution consists of 12 sections and 119 articles. The Kanun-i Esasi laid the foundation for the legislative, executive, and judicial branches. This constitution facilitated the proclamation of constitutional monarchy in the Ottoman Empire and was the first Ottoman constitution to be similar to European constitutions. It remained in force until 1924. One of the most significant features of this constitution is that it was the first Western-style constitution to be implemented in a free Islamic country. The system transitioned from absolute monarchy to constitutional monarchy and laid the foundations of constitutional rule. The

content of the constitution is of great importance to the Ottoman Empire. It was created taking into account the constitutions of Poland, Belgium, and Russia. Written in a neutral language, Kanun-i Esasi explains that the official language of the Ottoman Empire is Turkish and the official religion is Islam and emphasizes that laws that contradict Islam have no validity. Legislative power was transferred to the Senate (Ayan Meclisi) and the House of Representatives (Mebusan Meclisi). Only the government could propose laws. The government was responsible to the Sultan, not Parliament, and the Sultan had the power to open and close the Parliament. Executive power rested with the Council of Ministers. Members of the House of Representatives were elected every four years. The Kanun-i Esasi opened the door to significant changes such as the declaration of constitutional monarchy and the transition to constitutional monarchy. Inspired by European constitutions, the Kanun-i Esasi clarified the official language and religion of the Ottoman Empire, defined the powers of the legislative, executive, and judicial branches, and guaranteed the basic rights of the people. These changes are considered an important part of the modernization efforts and transformation of the Ottoman Empire's governance. With the Kanun-i Esasi, the people received rights such as freedom of religion and language, the right to petition, the right to tax, and the inviolability of residence. One of the Sultan's most important tasks was to exile people who disturbed public order. Torture and torment were strictly forbidden. Forcible entry into homes and the imposition of monetary or tax obligations for reasons not specified in the law were also prohibited.

The approach taken by European states in promulgating the law provided clues as to how the process would be monitored. Accordingly, each state's response to the Ottoman constitution was different. Some states followed developments closely and incorporated them into their national agendas. During the proclamation process of the Kanun-i Esasi, the Ottoman Empire was in close contact with Hungary. Through this interaction, developments in the Ottoman Empire reached the Hungarian public through the media. At the same time, these contacts were necessary so that the Hungarians could act together against Russia, which was pursuing an expansionist policy at the time. In particular, the appointment of Midhat Pasha as Grand Vizier demonstrated the Ottoman Empire's attitude towards Russia. The Hungarians also foresaw that expansive Russia posed a threat to their future and, therefore, closely watched Ottoman moves against Russia. This attention reached its peak during the promulgation of the Ottoman constitution. They were curious about what privileges the Ottoman Empire would grant to populations other than its own citizens and how it would respond to Russia. These concerns led Hungarians to follow the Ottoman constitutional process day after day and inform their public through the press. In transmitting this information, the Hungarian press did not

refrain from mentioning all the positive and negative aspects of the Ottoman constitution. At the time of the proclamation, they clearly expressed this enthusiasm. They expressed their full belief that the law could help the Ottoman Empire join other European states and achieve the cultural goals set by the states in peacetime. However, there were doubts as to whether the promulgation of the constitution could protect the Ottomans from the storm coming from the north in the current time of crisis. There was also uncertainty as to the extent to which the entire nation could understand and be enthusiastic about the principles of the Constitution proclaimed before the start of the war and be politically united as one body and soul. Despite all the excitement, the public trusted Midhat Pasha's decisive character, sharp vision, and hostility towards Russia. According to news circulating in Hungary, Russian influence may have changed England's intentions and plans. However, one fact remains that England, given its interests, cannot allow the Ottomans to be sacrificed to Russia. Thus, the reports in Hungary about Salisbury's alleged threats, England's alleged intention to break off diplomatic relations with the Ottomans, and claims that Salisbury had failed to follow the British government's orders were not credible among the Turks. Among European states, Hungary was at the forefront of those who believed in the success of the Ottoman constitution. Other states had concerns, particularly regarding the rights to be granted to minorities. They believed that the Ottoman Empire would not be able to free itself from the influence of Islam and would not show the necessary tolerance towards those of other religions. However, a detailed examination of the Kanun-i Esasi shows that minorities were granted necessary rights and freedom of belief was practiced. This was more about the hope that events would serve their interests than about what happened. The most effective issue over which foreign powers were able to corner the Ottoman Empire was minority issues. In this regard, the rights granted to minorities by the law would end the interventions of foreign powers in the Ottoman Empire, thereby eliminating the excuse for interference in Ottoman affairs. Looking at the reasons for the proclamation of Kanun-i Esasi, one can see that the articles of the law were designed to prevent the interventions of the major powers in the Ottoman Empire. Shortly after Kanun-i Esasi came into effect, Midhat Pasha was forced to resign and was subsequently exiled under Article 113. According to some news reports at the time, various reports suggested that the Pasha's exile was only temporary and that the British were doing everything they could to bring Midhat back. A French and a Viennese newspaper wrote that the Pasha had received important messages from the Sultan and would therefore not travel to Vienna or Paris. However, this news has not been confirmed. Many details surrounding the circumstances of Midhat's fall remain to be investigated. His dispute with the Sultan is attributed to his opposition to

extravagance and his refusal to have some expenses paid from the treasury through the Sultan's palace expenses. The Sultan's brother-in-law, Damat Mahmud Pasha, the Sultan's Minister of War, Redif Pasha, and the Sultan's sister, Cemile, were said to be the main conspirators who egged on the Sultan with their secret plans, which included replacing the Sultan with his own belonged to brother Reşad Efendi. Another correspondent wrote that a few days before Midhat's banishment, the Minister of Police, knowing full well that Midhat intended to replace him, informed the Sultan that Midhat was planning a public uprising to demand the reinstatement of the former Sultan Murad, as Murad had done it recovered. The Sultan wrote a letter of inquiry, but Midhat replied the next day, admitting his dissatisfaction but saying he could do nothing to prove it. The palace concluded that Midhat himself was not entirely excluded from this conspiracy to gain more power over the Sultan.